

**Gereformeerde
Hogeschool**

Lectoraat Morele Vorming

Morele vorming in het voortgezet onderwijs

Een peiling onder leidinggevendenden en ouders

Auteurs: Drs. G. van der Meulen
Referentie: WvdJ/SL 11.0426
Datum: maart 2007

Het lectoraat 'Morele vorming in het onderwijs'

Het lectoraat 'Morele vorming in het onderwijs' richt zich op het onderwijs aan kinderen in de leeftijd van 4 tot en met 16 jaar, met een uitloop naar de bovenbouw van het voortgezet onderwijs (18 jaar) en op de opleidingen voor dit beroepsdomein: de PABO en de lerarenopleiding. Daarbij staat centraal de dagelijkse opgave van leerkrachten en leraren kinderen mee op te voeden tot volwassen en verantwoordelijke burgers. De pedagogische taak van het onderwijs wordt in toenemende mate als complex ervaren. Door praktijkgericht onderzoek, visie en productontwikkeling wil het lectoraat een bijdrage leveren aan de verbetering van de pedagogische professionaliteit van de leraar (in opleiding).

Een eerste peiling

Aan het lectoraat is een kenniskring verbonden, die vanaf september 2006 van start is gegaan.

Ondergetekende maakt namens het Greijdanus College deel uit van deze kenniskring. Om het onderzoek naar de morele vorming een richting te geven is er een peiling gehouden binnen het basisonderwijs en het voortgezet onderwijs. Deze is uitgevoerd door Wilma van der Jagt, Gerrit van der Meulen en Jeanet Oosterhuis-Stoit, allen lid van de kenniskring. Het betreft geen gevalideerd onderzoek, maar een eerste peiling. In de peiling is gevraagd een reactie te geven op de vraag naar het belang van de pedagogische opdracht en de morele vorming binnen de school en gedragingen (positief en negatief) van leerlingen. Ook is geprobeerd enig zicht te krijgen op de behoeftes van de doelgroep. De resultaten van de peiling binnen het voortgezet onderwijs worden in dit artikel samengevat weergegeven. In een ander artikel, van Wilma van der Jagt, worden de resultaten van de peiling in het basisonderwijs beschreven.

Voor wat betreft het voortgezet onderwijs zijn vijftien peiling-gesprekken gehouden onder leidinggeevenden van een drietal scholengemeenschappen: twee gereformeerde scholen en een reformatische school. Bovendien is er een peiling-enquête gehouden onder ouders van VMBO 1/ 2, HV 1/ 2 en TL3/ 4 van een van de scholen. Dit leverde 226 reacties op. Het merendeel van de gegevens die hieronder staan vermeld hebben dus betrekking op een en dezelfde school. De kenniskring maakt van deze gegevens gebruik bij de uitwerking van haar plannen omdat ze praktijkgericht onderzoek wil doen.

Wat wordt verstaan onder Morele Vorming?

De opvattingen over de inhoud van het begrip morele vorming lopen niet zo ver uiteen. Opvallend is dat in de meeste gevallen het begrip morele vorming 'breed' wordt gezien en altijd in relatie wordt gebracht met de christelijke identiteit van de school. Een aantal personen is beducht voor een moralistische houding (spruitjesgeur) en benadrukt dat het accent moet liggen op vorming. Opgemerkt wordt: "Morele vorming moet marinade zijn en geen sausje."

Krijgt de pedagogische functie van het onderwijs teveel aandacht?

De opvattingen over de pedagogische functie van het onderwijs lopen onder leidinggeevenden iets uiteen. Maar over het algemeen is men niet van mening dat de pedagogische functie te veel aandacht krijgt: "De school is een *vormings*instituut", zoals iemand opmerkt. In de HV-sector wil men aan de pedagogische opdracht meer aandacht besteden. Op het VMBO is men van mening dat deze opdracht voldoende aandacht krijgt, maar te weinig structuur heeft. Er bestaat behoefte aan een samenhangende visie. Er zijn wel tendensen (bijvoorbeeld het ontbreken van fatsoen) die ervoor zorgen dat er soms meer aandacht aan de pedagogische opdracht gegeven moet worden dan wenselijk is.

Ook de ouders ondersteunen de pedagogische functie van het onderwijs. Veel ouders geven aan dat de school alleen goed christelijk onderwijs kan geven vanuit een goede pedagogische houding. Een kleine minderheid vindt dat er te weinig aandacht is voor kennis. "Ouders hebben de eerste verantwoordelijkheid, de school is er voor kennisoverdracht".

Welke pedagogische taken zijn van belang voor de school?

De pedagogische opdracht wordt door de meeste personen niet zo specifiek of concreet omschreven. Wel wordt benadrukt dat deze opdracht juist gekoppeld is aan de christelijke identiteit van de school. Het accent ligt duidelijk op vorming (i.p.v. overdracht) en men vindt de schoolcultuur van belang. "Leerlingen moeten zich gekend voelen, er moet een veilig klimaat zijn". Of zoals een ander het zegt: "Er moet een veilige leeromgeving zijn (zonder al te veel regels) waarin fouten gemaakt mogen worden, maar waar ook een gezagsrelatie is." De ouders geven aan dat de leerlingen moeten leren leven als christen. In grote meerderheid geven ouders (68%) vooral de volgende opdracht als kerntaak mee aan de school: "Leerlingen moeten leren met respect met elkaar om de gaan". Dit past bij de doelstelling die door iemand aldus werd geformuleerd: "Leerlingen moeten leren zich te verdiepen in de ander," waarbij werd verwezen naar Matteus 7 vers 12.

Bent u tevreden over het morele gedrag van leerlingen?

De verschillen in opvattingen zijn niet zo groot. Iedereen ziet de noodzaak van morele vorming in. Maar waar leg je het accent, op de problemen of op de goede dingen? Wat men mist is het fundament van liefde voor de ander.

Op het HV worden minder problemen gesignaleerd dan op het VMBO.

Veel leerlingen hebben moeite met gezag en missen steun van ouders. De ouders zijn echter redelijk tevreden over het gedrag van leerlingen (40%) en zien niet zoveel problemen: "De puberteit is de periode van grenzen verkennen, het komt wel goed". Maar een ander deel van de ouders (42%) is ontevreden over het morele gedrag en als grootste problemen worden gesignaleerd: individualisme, gebrek aan respect en de toegenomen mondigheid.

Wat ervaart u als het grootste pedagogische probleem?

In de meeste van de gevoerde gesprekken wordt aangegeven dat er een diversiteit aan negatieve gedragingen te noemen is. Vrijere seksuele moraal, drank en in mindere mate drugs kwamen meer dan eens naar voren. De vraag wordt gesteld of dit gevolgen zijn van toenemende 'wereldse invloeden' binnen het gereformeerd onderwijs. Vooral het drankmisbruik komt naar voren als probleem, maar: "Is dat een probleem van de school...?". Het niet accepteren van autoriteit ziet een aantal ook als problematisch. Daarnaast worden taalgebruik en de invloed van ICT genoemd. Opvallend is dat een van de scholen vooral aandacht moet besteden aan vechtpartijen van leerlingen die buiten de school plaatsvinden. Ook de groep waarin een leerling zich bevindt, heeft soms een grote negatieve invloed.

De ouders hebben we gevraagd wat zij als grootste probleem zien bij hun opvoedkundige taak. Ongeveer een kwart van de ouders heeft geen enkel probleem. Een groot aantal ouders geeft aan eigenlijk te weinig tijd te hebben om voldoende aandacht aan hun kinderen te kunnen besteden. Verder heeft een derde van het aantal geënquêteerde ouders problemen met de communicatie met hun kinderen. Opmerkingen die gemaakt worden: "ik weet niet wat mijn kind echt denkt" of "Je kunt echt geen afspraken met ze maken". Ook het begeleiden naar zelfstandigheid vinden veel ouders lastig. Men ziet het grote belang van opvoeding wel in: "De kinderen zijn een product van onze opvoeding".

Zijn docenten competent genoeg om de pedagogische taak op te pakken?

De docent krijgt een belangrijke taak als rolmodel toegeschreven en ongeveer 75% van de docenten wordt door de leidinggevenden als competent gezien, "maar het kan altijd beter." Zo wordt volgens sommigen te veel gecommuniceerd vanuit een gezagsrelatie: de relatie met de leerling is van groot belang, evenals de samenwerking in een hecht team. Een ander merkt op: "Wie leerlingen wil vormen begint bij de docent". Daarom moet er bij beginnende docenten worden gewerkt aan competenties op dit punt, daarin is begeleiding nodig. "Het onderwijzen is een ambacht, maar dit wordt niet door iedereen zo gezien."

De ouders is gevraagd naar hun mening over de manier waarop docenten hun christelijke, opvoedkundige taak oppakken. Een grote meerderheid van de ouders (61%) spreekt hun tevredenheid hierover uit. "Alleen al het feit dat er aandacht is voor morele vorming, fantastisch!" Met name het christelijke aspect en het voorbeeldgedrag van docenten wordt gewaardeerd, maar zijn ook de onderwerpen waar de meeste kritiek zich

op richt. Om een voorbeeld te noemen: “Het is toch geen goed voorbeeld als je leerlingen tijdens de kerstmarkt laat schieten op foto’s van leraren!”.

Mogelijke onderzoeksonderwerpen?

Een groot aantal onderwerpen worden genoemd. Samengevat komen de volgende thema's en vragen naar boven.

Leerlingen

- Wat is morele vorming, welke ontwikkelingsfasen zijn er en welke vormingsinstrumenten zijn effectief?
- Hoe kan je voorwaarden scheppen waardoor je de Heilige Geest meer ruimte geeft om in de leerling te werken. Welke negatieve (satanische) invloeden zijn te onderscheiden?
- Wat is de relatie tussen de ontwikkeling van de hersenen bij pubers en morele vorming?
- Vertonen leerlingen gedrag wat ze willen of vertonen ze gedrag dat ze moeten vertonen?

Groepen

- Welke invloed hebben groepen op morele vorming van leerlingen?

Docenten

- Op welke manier is de docent een identificatiefiguur?
- In hoeverre komt het moreel redeneren van leerkrachten/docenten overeen met het morele gedrag van leerlingen

Schoolcultuur

- Wat is de pedagogische stijl de school?
- Is er geen sterkte / zwakte analyse te ontwikkelen voor morele vorming ten aanzien van docenten / klassen / scholen?

De conclusie kan zijn dat er wel behoefte aan onderzoek en ontwikkeling is. Opvallend is dat er grote behoefte bestaat aan meer algemeen inzicht over morele vorming en de morele ontwikkeling van leerlingen. Dat vraagt om een goed theoretisch kader.

Organisatie van de school en morele vorming

Hoewel er niet expliciet is gevraagd naar de relatie tussen morele vorming en de organisatie van de school als geheel, wordt dit in de gesprekken met de leidinggevenden wel naar voren gebracht en vormt dat vaak het belangrijkste onderdeel van gesprek. Er wordt aandacht gevraagd voor de pluriformiteit binnen de school. De schoolcultuur wordt als ‘ik-gericht’ i.p.v. ‘norm-gericht’ ervaren. Er is behoefte aan een bewustmakingsproces en meer betrokkenheid. “We moeten niet teveel regels hebben, maar wel een eenduidige moraal.” Bovendien worden identiteitszaken te weinig bij onderwijsvernieuwing betrokken. Er bestaat dan ook een grote behoefte om te expliciteren welke doelstellingen ten aanzien van (morele) vorming worden nagestreefd, die te verwoorden en ook nadrukkelijk bespreekbaar te maken.

Conclusies

Naar aanleiding van de peiling heeft de kenniskring de volgende accenten kunnen leggen:

1. Er moet een apart deelproject komen ten aanzien van de schoolcultuur. Op welke manier heeft de schoolcultuur invloed op de morele vorming, aan welke voorwaarden moet een schoolcultuur voldoen om effectief te werken aan morele vorming en op welke wijze is deze cultuur in beeld te brengen?
2. De morele vorming moet nadrukkelijk gekoppeld worden aan de levensbeschouwelijke identiteit van de school
3. De morele vorming van de leerling moet apart aandacht krijgen: welke actoren en factoren zijn daarop van invloed?
4. De invloed van docenten op de morele vorming van leerlingen zal in een deelproject worden onderzocht: welke competenties zijn nodig, hoe zijn die te ontwikkelen?

De peiling geeft volgens ons aan dat er voldoende belangstelling is voor het thema 'morele vorming'. Er is wel een enorme diversiteit ten aanzien van de problemen die worden ervaren. Er is niet één jongerenprobleem dat er uitspringt. Dit is voor de kenniskring aanleiding om wellicht een breed onderzoek onder gereformeerde jongeren op te zetten.

In ieder geval biedt de peiling zinvolle gegevens om de plannen van het lectoraat verder te ontwikkelen.

maart 2007,

Gerrit van der Meulen
lid kenniskring Morele Vorming
namens het Greijdanus College